

TURINYS

Žemėlapiai	6
Ižanga. KARO SUVOKIMAS	11
1 skyrius. IMPERIJOS ŽLUGIMAS	16
2 skyrius. DEMOKRATIJA IR AUTOKRATIJA	43
3 skyrius. BRANDUOLINĖ IMPLOZIJA	68
4 skyrius. NAUJOJI RYTŲ EUROPA	84
5 skyrius. KRYMO GAMBITAS	100
6 skyrius. NOVOROSIJOS IŠKILIMAS IR ŽLUGIMAS	115
7 skyrius. PUTINO KARAS	130
8 skyrius. KYJIVO VARTAI	148
9 skyrius. RYTŲ FRONTAS	166
10 skyrius. JUODOJI JŪRA	185
11 skyrius. KONTRPUOLIMAS	202
12 skyrius. VAKARŲ SUGRĮŽIMAS	223
13 skyrius. POSŪKIS Į AZIJĄ	246
Pabaiga. NAUJOJI PASAULIO TVARKA	268
Padėkos	277
Pastabos	279

KONTRPUOLIMAS

Pirmasis leidinys, paskelbęs žinią apie būsimą Ukrainos ginkluotųjų pajėgų puolimą Ponto stepėse, buvo „The Sunday Times“. 2022 m. liepos 10 d. šis laikraštis citavo Ukrainos gynybos ministrą Oleksijų Reznikovą: „Prezidentas davė įsakymą vyriausiajam kariuomenės vadui parengti planus.“ Tikėtasi, kad šie planai bus visų kontrpuolimų pagrindas. „Ukraina telkia vakarietiška ginkluote aprūpintas milijonines karines pajėgas, kad iš Rusijos atsikovotų savo pietines teritorijas“, – remiantis Reznikovo žodžiais buvo paskelbta leidinyje. Vis dėlto kur ukrainiečiai puls? Reznikovas nurodė Pietų Ukrainą – Ponto stepes, rusų užgrobtas pirmosiomis agresijos savaitėmis¹.

Kad iš tiesų rengiamasi kontrpuolimui pietuose, paaiškėjo likus vienai dienai iki Reznikovo interviu paskelbimo. Liepos 9 d. Ukrainos ministro pirmininko pavaduotoja Iryna Vereščuk, atsakinga už laikinai okupuotas teritorijas, paragino rusų pajėgų užimtų Pietų Ukrainos teritorijų gyventojus kuo greičiau palikti Chersono ir Zaporizios sritis. Jei gyventojai negali tiesiogiai pasiekti Kyjivo kontroliuojamų teritorijų, jie turėtų bėgti per Rusijos okupuotą Krymą. „Mūsų artilerija privalo atlikti savo darbą, nes deokupacija numato ir ginkluotos jėgos panaudojimą, – pareiškė Vereščuk. – Todėl žmonės ir jų šeimos turi išvykti bet kokia kaina².“

Prezidentas Zelenskis neneigė, kad yra įsakymas pradėti kontrpuolimą, tačiau nebuvo pasirengęs paskelbti puolimo krypties. Kitą dieną po Reznikovo interviu paskelbimo Ukrainos prezidentas, dalyvaujant vizito atvykusiam Nyderlandų ministrui pirmininkui Markui Rutte'ui, kalbėjosi su žurnalistais: „Galiu pasakyti, kad mūsų ginkluotųjų pajėgų užduotis yra deokupuoti visą mūsų teritoriją. Manau, tai yra kiekvieno mūsų valstybės piliečio pareiga. Jokio konkretaus plano detalėmis nesidalinsiu.“ Nors nei Zelenskis, nei Ukrainos valdininkai ar kariškiai neatskleidė būsimąjo kontrpuolimo detalių, Vereščuk pranešimas Pietų Ukrainos gyventojams kėlė minčių dėl galimos rengiamo kontrpuolimo kryptis³.

Ukrainos laikraštis „Sjogodni“ kreipėsi į savo karo ekspertus, kad išsiaiškintų, ar pranešimas buvo susijęs su tikraisiais planais, ar taip tik mėginama dezinformuoti priešą. Ekspertų nuomonės išsiskyrė. Vieni darė prielaidą, kad pranešimu siekta suklaidinti rusus ir užkirsti kelią galimam naujam Kyjivo puolimui, kiti manė, kad Reznikovas turėjo omenyje tikruosius planus. Visi iki vieno sutiko, kad Chersono išvadavimas buvo ne tik labai svarbus, bet perspektyviausia Ukrainos kontrpuolimo kryptis⁴.

Dešiniajame Dniepro krante aplink Chersoną ir toliau į šiaurę netoli Beryslavo miesto dislokuotos rusų pajėgos ir toliau kėlė grėsmę Mykolajivui bei Kryvyj Rihui, kuriame gimė prezidentas Zelenskis. Kelias į Odesą ir Moldovą vedė per Mykolajivą. Tačiau dabar prie Chersono ir Beryslavo esantys rusų daliniai buvo atkirsti nuo savo pajėgų kairiajame Dniepro krante ir galėjo tapti gana lengvu grobiu besiveržiančiai Ukrainos kariuomenei.

TILTŲ ŽAIDYNĖS

„Retas paukštis gali pasiekti Dniepro vidurį“, – rašė Nikolajus Gogolis apie didžiausią Ukrainos upę, metaforiškai pabrėždamas jos plotį. Ir iš tiesų Dniepras ties Chersonu buvo labai platus, apie 700 m pločio, bet šią kliūtį rusai įveikė dar vasarį. Jei priešas norėjo išlaikyti dešiniajame krante esančius Chersoną ir Beryslavą, buvo būtina visiškai kontroliuoti tiltus per upę⁵.

Rusijos tiekimo linijos per Dnieprą priklausė nuo trijų tiltų kontrolės: Antonivkos geležinkelio ir greitkelio tiltų į šiaurę nuo Chersono ir netoli Kachovkos užtvankos esančio tilto, jungiančio Naująją Kachovką su Beryslavo sritimi⁶. 1366 metrų ilgio ir 25 metrų pločio Antonivkos greitkelio tiltas yra pagrindinė arterija, jungianti Chersoną su kairiuoju Dniepro krantu. Ukrainiečiai brangiai sumokėjo už tai, kad nesugebėjo sunaikinti šio tilto, nes rusai perėmė jo kontrolę ir užvaldė tiesioginį kelią į Mykolajivą bei Pietų Ukrainos atominę elektrinę Južnoukrainsko mieste. Jei ukrainiečiai būtų rimtai nusiteikę kontrpuolimui, jie turėtų sugriauti tiltus, kad atkirstų rusų kariuomenę dešiniajame krante ir nutrauktų jos tiekimo linijas⁷.

Kad ir kokių tikslu buvo paskelbta informacija apie artėjančią Ukrainos puolimą šalies pietuose, Rusijos kariuomenės vadovybė Chersone grėsmę vertino rimtai. Liepos 12 d., praėjus dviem dienoms po Reznikovo interviu paskelbimo, Melitopolio, pagrindinio transporto centro kairiajame Dniepro krante, gyventojai pamatė rusų transporto priemonių kolonas, važiuojančias link upės Chersono kryptimi. Kitą dieną Rusijos kariškiai pradėjo stiprinti Antonivkos greitkelio tilto prieigas, Chersone buvo padidintas patrulių skaičius. Liepos 20 d. Rusijos užsienio reikalų ministras Sergejus Lavrovas pareiškė, kad Maskvos teritorinės ambicijos nebeapsiriboja vien Donecko ir Luhansko sritimis, bet dabar apima ir Zaporiziją su Chersonu⁸.

Visos šios priemonės, skirtos artėjančiam ukrainiečių puolimui atremti, rusams mažai tepadėjo, kai ukrainiečiai ėmė formuoti būsimąjį karo veiksmų lauką, kad pasiektų savo tikslus. Prieš panaudodami HIMARS raketas tiltams naikinti, ukrainiečiai jomis atakavo rusų amunicijos sandėlius ir valdymo centrus. Liepos 3 d. ukrainiečiai sistema HIMARS atakavo Rusijos amunicijos sandėlį Melitopolyje. Liepos 6 d. buvo sunaikintas amunicijos sandėlis Chersone, o po dviejų dienų – Naujojoje Kachovkoje⁹.

Liepos 19 d., praėjus devynioms dienoms po Reznikovo interviu paskelbimo, Ukrainos ginkluotosios pajėgos sudavė pirmąją didelį smūgį į Antonivkos greitkelio tiltą. Smogta į patį tiltą ir į prie jo esančius rusų įtvirtinimus. Tą pačią dieną anglų kalba leidžiamas laikraštis „Kyiv Independent“ paskelbė ilgą straipsnį, kuriame teigta, kad dviejų Antonivkos tiltų (greitkelio ir geležinkelio) bei Kachovkos užtvankos tilto sunaikinimas yra būtina sėkmingo kontrpuolimo sąlyga. Laikraštis citavo Chersono

srities administracijos vadovo pavaduotojo Jurijaus Sobolevskio žodžius, kad „orkai [rusų kariškiai] ir tie, kurie jiems simpatizuoja Chersone, netrukus gali likti be atsargų ir organizuoto atsitraukimo kelių¹⁰“.

Liepos 19 d. HIMARS ataka buvo tik pradžia. Kitomis dienomis ir savaitėmis Antonivkos greitkelio ir geležinkelio tiltams teko dar daugiau raketų smūgių. Smūgiai pasipylė kitą dieną, liepos 20-ąją, ir greitkelio tiltui padarė pakankamai žalos, kad jis būtų laikinai uždarytas. Trečiasis smūgis buvo suduotas liepos 26-osios vakare. Po šios atakos tiltas tapo netinkamas važiuoti sunkiasvorėms transporto priemonėms. Palydovinėse nuotraukose pietinėje tilto dalyje buvo matyti mažiausiai šešiolika skylių. Rusijos kariškiai dar kartą ėmė remontuoti tiltą, tačiau rugpjūčio 14 ir 30 d. vėl sulaukė naujų atakų, privertusių rusų vadus atsisakyti remonto darbų ir sutelkti dėmesį į pontoninių tiltų ir keltų per Dnieprą rentimą¹¹.

Antonivkos greitkelio tiltas buvo ne vienintelis ukrainiečių naudojamų HIMARS sistemų taikynys. Rugsėjo 3 d. buvo smogta į netoliese esantį Antonivkos geležinkelio tiltą ir Kachovkos užtvankos tiltą, kuris rugsėjo 3 d. buvo smarkiai apgadintas – maždaug 20 metrų ilgio jo dalis nugriuvo į vandenį. Taip pat ne kartą buvo atakuotas Darivkos tiltas per Inhulecio upę – Dniepro intaką. Tai buvo vienintelis tiltas, jungiantis Chersone ir jo apylinkėse veikiančius rusų kariuomenės dalinius su pajėgomis Beryslavo rajone. Ukrainiečiai taip pat nuolat atakavo pontoninius tiltus, kuriuos rusai rentė vietoj sugadintų greitkelio ir geležinkelio tiltų. „Ukrainiečių generolai akivaizdžiai siekia badu numarinti rusų 49-ąją bendrosios paskirties armiją ir blokuoti galimą pastiprinimų atvykimą. Tai turėtų susilpninti rusų gynybą į šiaurę nuo Chersono ir pakreipti padėtį ukrainiečių brigadų naudai, kurios nuo gegužės mėnesio pamažu skinasi kelią į pietus link Chersono“, – liepos pabaigoje rašė žurnalo „Forbes“ žurnalistas Davidas Axe’as¹².

Siekdami pagerinti savo padėtį, ukrainiečiai ne tik vykdė tolimus raketų smūgius, bet ir per fronto liniją siuntė desantininkų ir diversantų pajėgas, renkančias žvalgybinę informaciją, naikino rusų amunicijos sandėlius ir valdymo centrus. Rusų karių užnugaryje jie sėjo siaubą. Liepos pabaigoje ukrainiečių žiniasklaida pranešė, kad į Mykolajivą grįžo generolas Dmytro Marčenko, dar kovą ir balandį didvyriškai gynęs šį miestą. Šįkart Marčenkos užduotis buvo organizuoti ir koordinuoti ukrainiečių specialiųjų pajėgų ir partizaninių grupių veiklą prieš užnugaryje. Rugpjūčio

viduryje Ukrainos žiniasklaida pranešė, kad „ukrainiečių partizanai“ susprogdino geležinkelio tiltą netoli pagrindinio Melitopolio transporto mazgo. Panašių pranešimų buvo gaunama ir iš Chersono bei jo apylinkių¹³.

Tarp Marčenkos taikinių buvo ne tik logistikos centrai, šaudmenų sandėliai ir rusų kareivinės, bet ir prie okupacinės administracijos prisijungę kolaborantai. Ukrainos žiniasklaida juos vadino „gauleiteriais“ – terminu, kuriuo Hitlerio Vokietijoje vadinti regioninių partijų skyrių lyderiai. Ukrainiečiams šis žodis priminė nacių okupaciją Antrojo pasaulinio karo metais.

Rugpjūčio 6 d. nežinomi asmenys nušovė Naujosios Kachovkos okupacinės administracijos vadovo pavaduotoją Vitalijų Hulą. Rugpjūčio 28 d. žiniasklaida pranešė, kad nužudytas Oleksijus Kovaliovas, buvęs Ukrainos parlamento deputatas iš Zelenskio partijos „Liaudies tarnas“. Kovaliovas prižiūrėjo ukrainietišku grūdų eksportą iš okupuotos Chersono srities į Krymą. Tai buvo antrasis pasikėsinimas į jo gyvybę. Po keturių dienų žiniasklaida pranešė apie okupacinės administracijos vadovo Ivano Suško mirtį Zaporіžios srities Mychailivkos kaime. Suško buvo susprogdintas savo automobilyje. Taip pat buvo puldinėjami okupantų valdžios institucijų sudarytų komisijų, turinčių administruoti referendumą dėl Rusijos okupuotų teritorijų aneksijos, nariai. Ukrainiečiai darė viską, kad neleistų Maskvai surengti menamų referendumų, kol prieš karius nebūvo išvyta iš Pietų Ukrainos¹⁴.

PASKUTINIOJO TEISMO DIENA

„Jei nutiks kas nors panašaus, visiems jiems nedelsiant išauš Paskutiniojo teismo diena. Žaibiška ir rūsti. Saugų prieglobstį rasti bus labai sunku“, – liepos 17 d. pareiškė Dmitrijus Medvedevas, buvęs Rusijos prezidentas, o dabar Putino pavaduotojas Saugumo taryboje. Jis perspėjo ukrainiečius dėl galimų smūgių Krymui – pagrindinei aplink Chersoną veikiančios Rusijos kariuomenės aprūpinimo bazei. Medvedevas grasino branduoliniu ginklu¹⁵.

Kitai nei Luhanskas ir Doneckas, Krymas oficialiai priklausė Rusijai. Pirmaisiais karo mėnesiais ukrainiečiai neatakavo Krymo, lygiai kaip ir Rusijos Federacijos bei Baltarusijos regionų, iš kurių agresorius

apšaudydavo taikinius Ukrainos teritorijoje. Ukrainiečiams suaktyvinus rusų aprūpinimo linijų atakas, televizijos komentatoriai pradėjo klausinėti, ar po atakų prieš Antonivkos tiltą seks panašios atakos prieš Krymo tiltą. 19 km ilgio Krymo tiltas, nutiestas per Kerčės sąsiaurį, jungė Rusijos Federaciją su okupuotu Krymu ir buvo gyvybiškai svarbi tiekimo linija Ukrainoje veikiančiai okupantų kariuomenei¹⁶.

Į Medvedevo grasinimus Zelenskis atkirto: „Šiandien iš Rusijos nuskambėjo dar vienas ne itin blavus pareiškimas apie tariamą „paskutiniojo teismo dieną“ Ukrainai. Žinoma, niekas nesiruošia rimtai vertinti tokių bauginimų.“ Zelenskis aiškiai turėjo omenyje iš Maskvos sklindančius gandus apie Medvedevo girtavimą. Kai kas teigė, kad Putino visiškai nustumtas į šalį Medvedevas nesėkmingai bandė nusižudyti. Tačiau problema anaip tol neapsiribojo viena iš svarbiausių Kremliaus figūrų: mėgindami įveikti stresą, kurį kėlė blogėjanti padėtis fronte, daugelis aukščiausio rango Rusijos valdininkų griebdavosi butelio ir dėl to tarp jų kildavo įvairių konfliktų. Veikiausiai tai kėlė nerimą ir pačiam Putinui, tad jis pradėjo privačiai ir viešai kalbėti apie alkoholizmo keliamas problemas¹⁷.

Zelenskis atmetė Medvedevo grasinimus kaip alkoholiko kliedesius, o ukrainiečių ginkluotosios pajėgos Kryme atidarė naują frontą. Liepos pabaigoje Rusijos priešlėktuvinių baterijų pražiopsotas dronas rėžėsi į Rusijos Juodosios jūros laivyno būstinę Sevastopolyje. Apie nukentėjusiuosius nepranešta, tačiau ataka mieste sukėlė paniką. Buvo atšauktos Rusijos karinio jūrų laivyno dienos iškilmės. Rugsjūčio 9 d. rusų kariuomenė patyrė tikrą šoką, nes ukrainiečių raketos pataikė į aerodromą netoli Sakų miesto, kuriame 1945 m. vasarį buvo apsistoję į susitikimą JAV prezidentas Rooseveltas ir Jungtinės Karalystės ministras pirmininkas Churchillis. Smūgis išsprogdino aerodrome buvusį amunicijos sandėlį, sunaikino dešimt lėktuvų – Rusijos Juodosios jūros laivyno oro pajėgų pagrindą. Sprogimai buvo matomi ir girdimi toli nuo aviacijos bazės. Rusų turistai masiškai bėgo iš Krymo Kerčės tiltu.

Rusijos valdžia dėl sprogimų kaltino saugaus elgesio taisykles pažeidusį vietos personalą. Sėkmingos ukrainiečių atakos pripažinimas reikštų, kad rusų priešlėktuvinė gynyba nesugebėjo apsaugoti Rusijai, Kremliaus nuomone, priklausančios teritorijos. Ukrainiečių atakos pusiasalyje vis tęsėsi, tad nuolat kaltinti saviškius pažeidus saugaus elgesio taisykles Kremlius nebegalėjo. Rusijos valdžia pripažino ukrainiečių smūgius, kai

buvo susprogdintas ginklų sandėlis netoli Džankojaus, kuriame buvo pagrindinė geležinkelio stotis kelyje tarp Krymo ir žemyninės Pietų Ukrainos. Iš pradžių ukrainiečiai tylėjo, bet rugsėjį prisiėmė atsakomybę dėl atakų. Krymas liovėsi būti saugiu rusų ginkluotės sandėliu ir tapo sankcionuotu Ukrainos ginkluotųjų pajėgų taikiniu. Ukrainiečiai dar nebuvo smogę į Kerčės tiltą, bet tapo aišku, kad turėdami galimybių tai padarys¹⁸.

Nors iš pradžių Rusija į ukrainiečių atakas Kryme reagavo tylėjimu ir neigimu, o ne branduolinės ginkluotės žvanginimu, galiausiai ji ištraukė branduolinę kortą. Branduolinės kortos pavadinimas – Zaporizios atominė elektrinė, kurią Rusijos pajėgos užėmė kovo pradžioje. Per apšaudymą užsiliepsnojo vienas iš elektrinės komplekso statinių. Rusų kariuomenė elektrine naudojosi kaip saugiu prieglobsčiu savo kareiviams, taip pat ginkluotei, sunkiajai technikai ir amunicijai. Okupantai buvo tikri, kad ukrainiečiai nedrįs apšaudyti veikiančios atominės elektrinės. Rusai taip pat naudojo elektrinę kaip priedangą apšaudydami ukrainiečių pozicijas dešiniajame Dniepro krante, ypač Nikopolio miestą, kuriame gyveno daugiau kaip 100 000 gyventojų.

Ukrainiečiai socialiniuose tinkluose prašė Enerhodaro gyventojus pranešti, kai rusų artilerija išseina iš elektrinės ribų, kad tuo metu galėtų smogti rusams. Atakoms naudoti ir bepiločiai orlaiviai. Liepos 22 d. ukrainiečių dronas atakavo prie elektrinės esančias rusų pozicijas. Po dviejų savaitių, rugpjūčio 5-ąją, iš artilerijos pabūklų buvo apšaudyta pati elektrinė. Ukrainiečiai neigė kaip nors prisidėję prie šio apšaudymo. Prezidentas Zelenskis apkaltino rusus „branduoliniu šantažu“. Ukrainos prezidento biuro patarėjas Oleksijus Arestovičius teigė, kad apšaudydamas elektrinę Putinas mėgino priversti Ukrainą sustabdyti kontrpuoliną pietuose ir sudaryti paliaubas. Tai buvo spaudimas ne tik Kyjivui, bet ir Vakarų sąjungininkams, nes avarija didžiausioje Europos atominėje elektrinėje galėjo paveikti Rytų ir Vidurio Europą, taip pat Turkiją ir Vidurinius Rytus¹⁹.

Rugsėjo 1 d. po ilgų derybų Tarptautinės atominės energijos agentūros ekspertų grupė, vadovaujama TATENA direktoriaus Rafaelio Grossi'io, nuvyko į Zaporizios atominę elektrinę, kad įvertintų padėtį. Tuo metu prasidėjo elektrinės apšaudymas, per kurį buvo sužeistas vienas iš operatorių. Netoli azoto ir deguonies stoties kilo gaisras. Inspektoriai negalėjo arba nenorėjo įvardyti, kas apšaudė elektrinę, tačiau patvirtino ankstesnius ukrainiečių pranešimus, kad rusai elektrinės turbinų salėse iš tiesų

buvo išdėstę transporto priemones ir įrangą. TATENA komanda parengė ataskaitą, kurioje paragino aplink elektrinę esančią zoną paskelbti demilitarizuota. „Dabar, tučtuojau reikia susitarti dėl apsaugos priemonių, jei norite, skydo aplink AE perimetrą“, – praėjus kelioms dienoms po grįžimo iš stoties sakė Grossi'is CNN laidų vedėjai Christiane Amanpour. Ukrainiečiai pagyrė ataskaitą, o rusai paragino pateikti „paaiškinimus“²⁰.

Rugsėjo 15 d. TATENA valdybos taryba paragino rusus palikti elektrinę. Rezoliucijai pritarė 33 iš 35 valdybos narių, bet Rusijos ir Kinijos atstovai buvo prieš. Maskvos vykdomas Ukrainos ir viso pasaulio branduolinis šantažas tęsėsi, nors reaktoriai buvo išjungti, bet neatvėsinti, tad vis dar kėlė pavojų. Kadangi AE teritorijoje apšaudymai tęsėsi, rugsėjo 11 d. AE operatoriai buvo priversti išjungti paskutinį veikiančią reaktorių, tiekiantį elektros energiją vandens siurbliams, būtiniems aktyviajai reaktoriaus zonai aušinti ir elektrinės saugos sistemų veikimui užtikrinti. Dabar reaktoriaus sauga priklausė nuo išorinių elektros linijų, kuriomis siurbliams buvo tiekama elektra. Jos jau buvo pažeistos anksčiau ir galėjo vėl būti pažeistos, o dėl to grėstų Fukušimos lygio katastrofa. Kol kas Paskutiniojo teismo diena buvo atidėta, bet ne atšaukta²¹.

PERĖJIMAS Į PUOLIMĄ

Rugpjūčio viduryje paaiškėjo, kad Ukrainos atstovų praėjusį mėnesį anonsuotas kontrpuolimas užstrigo. Išvadavę kelis kaimus, ukrainiečiai toliau beveik nepasistūmėjo. Amunicijos sandėlių naikinimas kartu su artilerijos ir raketų smūgiais į tiltus ir rusų ryšių linijas prie Chersono ir Naujosios Kachovkos veikiančiai priešo kariuomenės grupei turėjo tik nedidelį poveikį.

Daugelio nuostabai, pirmosiomis kontrpuolimo savaitėmis ukrainiečiai arba nesugebėjo sunaikinti tiltų per Dnieprą, arba nusprendė šios minties atsisakyti. Tyčinis ar netyčinis delsimas, užuot nutraukus rusų tiekimo linijas, leido okupantams sustiprinti savo pajėgas dešiniajame upės krante. Rugpjūčio viduryje Vakarų žvalgyba užfiksavo masinį rusų karių perdislokavimą iš Donbaso, kurio užėmimas buvo paskelbtas naujojo Rusijos karo prieš Ukrainą etapo tikslu, taip pat iš Krymo. Iš pusiasalio buvo perkeltos aštuonios bataliono taktinės grupės, iš viso beveik 8000 vyrų. Pasak

Oleksijaus Arestovičiaus, Rusija dešiniajame Dniepro upės krante buvo sukaupti iki trisdešimties bataliono taktinių grupių²².

Liepos pabaigoje, kai ukrainiečių pajėgos pasiekė Antonivkos tiltą, o jų vadai paskelbė apie pirmuosius kuklius kontrpuolimo laimėjimus (išlaisvintus du kaimus, kuriuos anksčiau buvo užėmusi Rusijos kariuomenė), Ukrainos gynybos tarybos sekretorius Oleksijus Danilovas pripažino, kad Rusijos kariuomenė masiškai traukiasi į pietus, ypač link Chersono, ir užsiminė apie galimą kontrpuolimo atidėjimą. „Tikrai žinau, kad mūsų pajėgos darys viską, kas nuo jų priklausys, kad būtų laikomasi prezidento nustatytų terminų, – pareiškė Danilovas ir pridūrė: – Bet kuriuo atveju pergalė bus mūsų. Savaite anksčiau ar vėliau – tai kariuomenės reikalas²³.“

Rugpjūčio viduryje kilo klausimas, ne kaip greitai įsibėgės Ukrainos puolimas, o ar rusų batalionai, kurių daugumą sudarė elitiniai desantininkų būriai, patys nepradės kontrpuolimo. Ir iš tiesų rugpjūčio 20 d. prieš pajėgos perėjo į puolimą mėginamos prasiveržti į Mykolajivą rytuose ir Kryvyj Rihą šiaurėje. Po ukrainiečių kontrpuolimo planų paskelbimo į šį rajoną permestos rusų pajėgos prasilažė 35 km gilyn į Ukrainos kontroliuojamą teritoriją ir užėmė Blahodatnės gyvenvietę, esančią vos už 45 kilometrų į rytus nuo Mykolajivo²⁴.

Kai vis daugiau ukrainiečių ėmė abejoti, ar protinga buvo skelbti apie kontrpuolimą, galbūt išprovokavusį Rusijos puolimą dešiniajame Dniepro krante, rugpjūčio 29 d. pasirodė žinia apie ilgai žadėto Ukrainos kariuomenės puolimo pradžia. Ukrainos ginkluotųjų pajėgų Kachovkos operatyvinė grupė padarė pareiškimą, kad jos kariai pralaužė prieš 109-ojo pulko linijas. Šis pulkas formaliai priklausė „Donecko Liaudies Respublikos“ ginkluotosioms pajėgoms. „Pasitelkusi HIMARS, Ukraina gavo puikią galimybę susigrąžinti teritorijas“, – sakoma operatyvinės vadovybės pareiškime. Tai buvo labai neįprastas pareiškimas, kurį paskelbė visuomenei mažai pažįstamos operatyvinės grupės vadovybė. Pagal nerašytą ukrainiečių informacinės strategijos taisyklę svarbius pranešimus skelbdavo prezidentas, jo administracija arba Generalinis štabas. Ir tai tik praėjus kelioms dienoms po faktinių įvykių. Nebuvo aišku, kodėl Kachovkos operatyvinė grupė taip skubėjo, bet tuo metu mažai kas kėlė šį klausimą. Svarbiausia, kad ilgai lauktas puolimas ne tik prasidėjo, bet ir iškart sulaukė sėkmės²⁵.

Ukrainiečių kariai iš tiesų pralaužė pirmąją rusų gynybos liniją, kurią sudarė šauktiniai iš vadinamosios Donecko Liaudies Respublikos. Daugelis jų buvo mobilizuoti prieš savo valią, todėl jų moralė buvo prasta. Tačiau netrukus puolimas sustojo. Rusai atgabeno pastiprinimą ir stabilizavo frontą antroje gynybos linijoje. Rugsėjo 2 d. Rusijos gynybos ministras Sergejus Šoigu paskelbė, kad rusai užėmė Blahodatnės kaimą, ir suabejojo ukrainiečių pajėgų gebėjimu vykdyti sėkmingą puolimą. „Leiskite pabrėžti, – pareiškė Šoigu, turėdamas omenyje Ukrainos kontrpuolimo pietuose pradžia, – kad šią akciją suplanavo Zelenskio biuras, turėdamas vienintelį tikslą – savo Vakarų rėmėjams sukurti iliuziją, kad Ukrainos ginkluotosios pajėgos geba vadovauti puolimui²⁶.“

Tačiau rusų veržimasis Mykolajivo kryptimi sustojo, o ukrainiečiai ir toliau stūmėsi į priekį. Rugsėjo 4 d. Zelenskio biuras paskelbė vaizdo įrašą, kuriame matyti, kaip jo kariai iškelia Ukrainos vėliavą virš neseniai atgauto Vysokopilios kaimo Rusijos kariuomenės kontroliuojamo dešiniojo kranto anklavo šiaurinėje dalyje. Tai buvo nemaža sėkmė. Ukrainos pajėgos užėmė kaimą, kai iš jo, baimindamiesi apsupties, pasitraukė ne prievarta mobilizuoti Donbaso „respublikų“ piliečiai, bet elitiniai Rusijos padaliniai. „Tas „elitas“ bėgo, palikęs viską, ką turėjo. Ir ginklus, ir techniką. Bėgo gėdingai“, – komentavo Chersono srities tarybos vadovas Oleksandras Samoilenka. Prezidentas Zelenskis pabrėžė Vysokopilios susigražinimo svarbą, teigdamas, kad „Ukrainos vėliavos grįžta ten, kur jos teisėtai turėtų būti²⁷“.

Nepaisant šventinės nuotaikos Kyjive, Vysokopilia nebuvo svarbus administracinis centras ar transporto mazgas. XIX a. Pietų Ukrainoje vokiečių ūkininkų įkurtas kaimas, iš pradžių vadintas Kronau, buvo viena šiaurusių regiono gyvenviečių, esanti už 146 km į šiaurę nuo Chersono. Pasak Arestovičiaus, taktinėje apsuptyje rusai buvo atsidūrę nuo liepos pabaigos, o tai leido manyti, kad pergalei ruošiasi ilgai. Vis dėlto kaimo užėmimas daugiau buvo viešųjų ryšių pergalė, o ne karinė. Ukrainos visuomenei reikėjo gerų naujienų, o jų kurį laiką nebuvo, vien tik pažadai apie artėjantį puolimą. Zelenskis pagaliau turėjo ką parodyti ir savo žmonėms, ir užsieniui²⁸.

Geros žinios iš pietų fronto ypač džiugino, nes rytinis neatrodė daug žadantis. Rugsėjo 6 d. puolimą tęsę rusai paskelbė, kad užėmė du kaimus

pasienyje su Donbaso „respublikomis“. Kitą dieną Rusijos generalinis štabas paskelbė apie Kodemos kaimo užėmimą, o tai rodė, kad rusai tęsia ukrainiečių pozicijų puolimą prie Bachmuto. Tai buvo pagrindinis rusų smūgis, kuriuo siekta užimti visą Ukrainos Donecko regioną. Tą pačią dieną Rusijos gynybos ministerija pranešė, kad dėl didelių nuostolių Ukrainos ginkluotosios pajėgos sustabdė puolimą prie Chersono ir Beryslavo dešiniajame Dniepro krante²⁹.

Ironiška, bet tai buvo paskutinis pergalingas rusų kariuomenės pranešimas. Tuo metu, kai jis buvo paskelbtas, Rusijos pajėgos jau gynėsi. Netikėtai Maskvai naujas didelis ukrainiečių puolimas prasidėjo ten, kur rusų kariuomenės vadai jam buvo mažiausiai pasirengę, į šiaurę nuo Donbaso, Charkivo srityje. Kitaip nei Zelenskio ir jo komandos paviešintas pietinis kontrpuolimas, šis buvo rengiamas visiškai slapta ir iš karto pradėjo duoti rezultatų. Garsus Ukrainos politikos apžvalgininkas Tarasas Berezovecas „Guardian“ žurnalistams net išsakė mintį, kad anksčiau paskelbtas kontrpuolimas pietuose „buvo organizuotas siekiant suklaidinti rusus“³⁰.

KAZOKŲ REIDAS

Ukrainiečių kontrpuolimas piečiau Charkivo prasidėjo rugsėjo 6-ąją. Tą pačią dieną, kai TATENA paskelbė ataskaitą, kurioje minima, kad Zaporizės atominės elektrinės turbinų salėse yra rusų karinės įrangos. Žinia apie kontrpuolimą paskleidė ne ukrainiečiai, kaip buvo puolant pietuose, bet rusų karo tinklaraštininkai. Jie piktinosi netikėta ukrainiečių sėkme atakavus Balakliją, esančią į pietryčius nuo Charkivo. Palydovinės nuotraukos patvirtino ukrainiečių pajėgų buvimą Balaklijos pakraščiuose. Taip pat buvo patvirtinti ankstesni pranešimai, kad rusų kariai atsitraukia ir atsitraukdami sprogdina tiltus, siekdami sustabdyti arba bent sulėtinti ukrainiečių veržimąsi³¹.

Ukrainos puolimas nustebino ne tik rusų kariškius, bet ir Vakarų karo ekspertus. Pastaruosius taip pat suglumino rusų negebėjimas nuspėti ar sustabdyti puolimo. Rugsėjo 6-osios rytą Phillipsas O’Brienas, Jungtinės Karalystės Šv. Andriaus universiteto strateginių studijų profesorius, socialiniame tinkle „Twitter“ komentavo: „Jei Charkivo rajone ukrainiečiai pateiks operatyvinę staigmeną, tai tik parodys rusų kariuomenės sutrikimą.

Remdamasis įvairių stebėjimo sistemų duomenimis (nuo palydovų iki bepiločių orlaivių, kibersistemų ir pan.), darau prielaidą, kad tokia operatyvinė staigmena tikrai bus.“ Vėliau Vašingtone įsikūrusio Karo tyrimų instituto ekspertai pateikė galimą ukrainiečių sėkmės paaiškinimą. „Rugsėjo 6 d. ukrainiečių kontrataka Charkive greičiausiai buvo prisitaikymo prie aplinkybių rezultatas, kurį lėmė Rusijos pajėgų perdislokavimas iš šio rajono, siekiant sustiprinti pozicijas prieš ukrainiečių kontrpuolimą Chersono srityje“, – rašoma instituto dienraštyje³².

Ukrainos kariams vadovavo generolas pulkininkas Oleksandras Syrskis, vasario mėnesį išgelbėjęs Kyjivą, o kovą privertęs rusų pajėgas atitraukti nuo Ukrainos sostinės. Rugsėjo 8-ąją prezidentas Zelenskis padėkojo sėkmingai veikiančių dalinių karininkams ir kareiviams. Iš viso jis išvardijo penkias brigadas: vieną oro desanto, vieną mechanizuotąją, vieną šturmo, vieną artilerijos ir vieną pėstininkų. Prezidentas pradėjo nuo 25-osios oro desanto brigados, gavusios garbingą „Sičeslavo brigados“ pavadinimą, susijusį su šlovinga Zaporizios kariuomenės praeitimi. Užomina į kazokišką praeitį buvo ir kitos operacijoje dalyvavusios brigados pavadinime. 92-oji mechanizuotoji brigada buvo pavadinta Ivano Sirko vardu. XVII a. šis Zaporizios kazokų vadas išgarsėjo narsiais žygiais³³.

Kazokų vardais pavadintos ukrainiečių karinės formuotės iš tiesų laikėsi beveik kazokiškos taktikos: atakavo priešą ten, kur jis nesitikėjo, prasiskverbė už priešų linijų keliose vietose ir puldavo iš užnugario. Rusai manydavo, kad jie apsupti, todėl kildavo panika. Kaudamiesi prieš rusų grupuotę, sudarytą iš dvylikos bataliono taktinių grupių, ukrainiečiai neturėjo kiekybinio pranašumo, tačiau parodė gebėjimą koordinuoti artilerijos, pėstininkų ir aviacijos veiksmus, lemiančius, ekspertų teigimu, rusų fronto „kaskadinį žlugimą“. Kazokų paveldas ir NATO mokymų sistema, pabrėžianti vidurinės grandies vadų iniciatyvą, o ne centralizuotą vadovavimą ir kontrolę, kurių laikėsi sovietų, o dabar ir Rusijos kariuomenė, davė vaisių³⁴.

Puldami ukrainiečiai pirmiausia smogdavo į tuos ruožus, kuriuose buvo tik viena gynybos linija, nes rusų kariai iš antrosios ir trečiosios gynybos linijų buvo perkelti į pietus. Gintis būdavo palikti mažiausiai motyvuoti kareiviai, prievarta mobilizuoti iš marionetinės Luhansko „respublikos“. Verbivkoje, pirmajame kaime, kurį puolimo pradžioje užėmė Ukrainos kariai, buvo maždaug 100 tokių kareivių. Jie apsigyveno vietinių